

artist: impression Tweede Kamer van Powerhouse Company / foto: Pim Claesje / Wikipedia / bewerking: Anke Gorter

Stemhulpen als steuntje in de rug bij groene keuze

Politieke partijen lopen volop warm voor de landelijke verkiezingen op 22 november. Stemhulpen kunnen het maken van een passende keuze vergemakkelijken. Steeds meer mensen maken er gebruik van. Welke stemhulpen zijn er zoal en hoeveel aandacht is er voor groene onderwerpen?

tekst Ria Dubbeldam

> Stemhulpen bestaan er in soorten, kleuren en smaken; zo'n twintig tot dertig in totaal. Naast algemene stemhulpen waarvan voor de Tweede Kamerverkiezingen de StemWijzer en het Kieskompas de bekendste zijn, zijn er (belangen)organisaties die er zelf een maken rondom een specifiek thema waar zij de nadruk op willen leggen. Ongeveer 40 procent van de kiezers raadpleegt een stemhulp, aldus de Universiteit van Amsterdam. Mogelijk ligt dit percentage hoger. Alleen al 7,8 miljoen mensen gebruikten de StemWijzer bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2021, op een totaal van 13,8 miljoen kiezers. Sommige mensen vulden hem vaker in, toch wijst het op een hoger gebruik dan 40 procent.

Organisaties die een eigen stemhulp willen aanbieden die gegarandeerd onafhankelijk is van politieke partijen en/of het eigen thema, laten een stemhulp maken door Kieskompas, een onderzoeksbureau gericht op politiek-maatschappelijke opinies. Voor de Tweede Kamerverkiezingen in november komen er zeven van dergelijke stemhulpen online, waaronder één met een vleugje regio die wat specifiek ingaat op thema's die in regio's spelen, en andere met thema's als wonen, zorg en energie. Die laatste zoomt in op wat politieke partijen voorhebben met de energietransitie, een verduurzamingsonderwerp dat de Vakblad-thema's raakt.

Groene keuze

Maakt Kieskompas dit keer ook een specifiek groene stemhulp, zoals voorheen? Karen van den Einden van Natuur & Milieu: 'Sinds 2009 hadden wij samen met andere groene organisaties inderdaad zo'n stemhulp. Die maakte Kieskompas voor ons. Ook al zijn we een groene organisatie, we willen het wel zo objectief mogelijk doen. Kieskompas zorgt daarvoor. We geven geen stemadvies. In 2017 tijdens de Tweede Kamerverkiezingen vulden ruim 160.000 mensen het Groen Kieskompas met vijftien stellingen in. Een beperkt aantal mensen, wat zonde is. Want je wilt een grote groep bereiken, zodat mensen goed over de onderwerpen gaan nadenken en bewust gaan stemmen. Wij concludeerden na de verkiezingen dat thema's die wij belangrijk vinden dan beter in algemene stemhulpen kunnen zitten, waarvan het bereik vele malen groter is. Bovendien speelden tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 natuur- en klimaatonderwerpen nauwelijks een rol. In 2021 juist weer wel; de PAS-uitspraak van de Raad van State was net geweest en er lag een Klimaatakkoord van Parijs.

De onderwerpen kregen dan ook een grotere rol in de algemene kieshulpen. Daardoor besloten we definitief geen eigen stemhulp meer te laten maken. Nu, twee jaar later, staan we nog steeds op dit standpunt. Liever minder stellingen maar wel onze onderwerpen in de algemene stemhulpen met een groot bereik, dan een eigen variant met meer groene stellingen waar minder mensen naar kijken.'

Het landelijke Groen Kieskompas mag dan van het toneel zijn verdwenen, Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland heeft voor de Provinciale Statenverkiezingen van dit jaar maart in samenwerking met Zuid-Hollands Landschap, Natuurmonumenten en IVN Natuureducatie een eigen variant gemaakt, het Groene Kieskompas – geen product van Kieskompas, zie het minieme verschil, slechts een 'e', in de naamgeving. De verkiezingsprogramma's van de Zuid-Hollandse politieke partijen zijn getoetst aan de hand van een aantal stellingen.

Stemhulpen van nu

Terug naar de landelijke verkiezingen en de algemene stemhulpen Kieskompas en StemWijzer die straks beschikbaar komen. MijnStem laten we buiten beschouwing, die wordt in opdracht ingezet bij provinciale, gemeentelijke en waterschapsverkiezingen. Kieskompas en StemWijzer hebben veel overeenkomsten in opzet, maar ook grote verschillen. Beide benadrukken ze dat ze wetenschappelijke inzichten gebruiken en geen stemadvies geven. Bij beide tools krijgen bezoekers dertig stellingen over politieke vraagstukken voorgelegd, waarop ze kunnen antwoorden. Bij Kieskompas is er een keuze uit vijf antwoorden – helemaal mee eens, mee eens, neutraal, mee oneens, helemaal mee oneens – en bij StemWijzer drie: eens, oneens of geen van. Bij Kieskompas krijg je bewust geen informatie over standpunten van politieke partijen, om te voorkomen dat je 'gewenste' antwoorden gaat geven. Bij StemWijzer is dat juist wel het geval om je beter te kunnen verdiepen in waar de partijen voor staan. Voor beide is wat te zeggen.

StemWijzer is de bekendste tool. Tijdens de vorige Tweede Kamerverkiezingen van 2021 hebben 7,8 miljoen gebruikers de tool volledig ingevuld en een stemadvies gekregen. Anne Valkering, projectleider digitale tools bij stichting ProDemos, geeft een kijkje in de keuken van de totstandkoming van deze stemhulp. 'Als ik vertel dat ik digitale tools maak, kijken mensen me vaak glazig aan. Voeg ik toe dat ik onder meer de StemWijzer maak, dan is het: 'Oh ja.' Ook bij het noemen van haar organisatie ProDemos gaat niet altijd een lichtje branden. 'Mensen kennen vaak wel ons werk. ProDemos, het Huis voor democratie en rechtsstaat, legt de spelregels van de democratie en de rechtsstaat uit en laat zien wat je zelf kunt doen om invloed uit te oefenen. Een voorbeeld daarvan is het Tweede Kamerbezoek van veel middelbare scholieren.'

Het hele spectrum

De geschiedenis van de StemWijzer voert terug naar 1989. Als gereedschap voor maatschappij-

leerdocenten kwam er een boekje met stellingen over verkiezingsthema's. Het boekje werd een floppydisk, een cd-rom en in 2002 stond de stemhulp voor het eerst online. 'Sindsdien is het gebruik sterk toegenomen en bereiken we ook veel volwassenen. Heel belangrijk. We zien in de debatten en in de media dat er altijd een paar thema's de boventoon voeren, terwijl de Tweede Kamer over alle onderwerpen besluiten moet nemen. Met de StemWijzer brengen we het hele spectrum in beeld.'

De stemhulp legt dertig stellingen voor die samen elf hoofdthema's afdekken, het wiskundige minimum om de verschillen tussen de partijen voldoende te duiden, aldus Valkering. 'Nu het aantal partijen almaar groeit, zouden het er eigenlijk al iets meer moeten zijn. Toch laten we het hierbij. Na dertig stellingen verliezen veel mensen hun concentratie. Het wordt dus lastiger om alle onderwerpen in dertig stellingen te vangen, vooral als partijen qua opvattingen dicht bij elkaar staan. Om dat dilemma te ondervangen, voegen we sinds 2021 zogenaamde shoot-outs toe. Dat werkt als volgt: heb je de dertig stellingen ingevuld en blijken twee of drie partijen ongeveer gelijk te scoren, dan kun je drie tot vijf extra stellingen beantwoorden en zo alsnog verschillen blootleggen.'

Stappenplan

De stellingen worden volgens een vast stappenplan opgesteld. Het begint met een globale verkenning. Er wordt informatie verzameld uit het nieuws en de debatten in de Tweede Kamer. Jongeren krijgen via straatonderzoek vragen voorgelegd over wat zij belangrijk vinden. 'Hun mening komt namelijk niet vaak in het nieuws. Gewoonlijk organiseren we ook kiezerspanels, waarbij volwassenen over thema's discussiëren. Dat lukt dit keer niet, omdat de voorbereiding van de stemhulp grotendeels in de zomervakantie viel.'

De partijprogramma's vormen de belangrijkste informatiebron voor de stellingen. 'Die zijn doorslaggevend. We krijgen onder embargo de conceptprogramma's, soms zelfs concept-concept. Een redacteur spit de programma's door en zoekt naar waar partijen het verschil maken. Vinden alle partijen dat er meer woningen moeten komen, dan komt daar geen stelling over, maar dan kijken we bijvoorbeeld naar wat zij als oplossingen voor de woningnood geven.'

Groslijst

Een vaste redacteur stelt op basis van de informatiebronnen een groslijst van tachtig tot negentig stellingen samen. Die deelt hij met een comité waarin zes tot zeven deskundigen zitting hebben op het gebied van toegankelijke taal, politiek, communicatie en wetenschap. Alle stellingen worden vervolgens voorgelegd aan de partijen, die daarop hun standpunt geven. 'De partijen doen allemaal mee. Het is voor hen een heel goede manier om kiezers te bereiken die ze anders mogelijk missen. Er zijn best veel mensen die geen programma's lezen en niet de debatten volgen, maar wel een stemhulp invullen.' De antwoorden die de politieke partijen geven,

worden naast de partijprogramma's gelegd, maakt Valkering duidelijk. 'Want soms maken partijen per ongeluk een fout door een andere positie aan te klikken en soms wordt een stelling verkeerd geïnterpreteerd. Eens hadden we bij een Provinciale Statenverkiezingen de stelling dat de plezierjacht moest worden verboden. Een partij schreef: "Nee, boten moeten overal kunnen varen." Dan moeten we toch even verhelderen dat ze de stelling anders moeten interpreteren. Soms spelen partijen te veel in op wat ze denken dat de meeste mensen vinden. Zo antwoordden sommige partijen tijdens de gemeentelijke verkiezingen op een stelling over de hondenbelasting: "We zijn tegen hondenbelasting, maar we willen wel een heffing voor hondeneigenaren die in verhouding staat met wat honden voor een gemeente kosten". Op basis van de partijantwoorden selecteert ProDemos de dertig stellingen die de grootste verschillen blootleggen. Partijen die ver uit elkaar

staan, moeten dat in de StemWijzer ook doen, en partijen die elkaar staan horen in de StemWijzer ook voldoende verschil op te leveren. De stellingen dekken samen alle elf hoofdthema's af. Elk hoofdthema krijgt twee stellingen. Verder is er vrije ruimte voor acht stellingen die uit alle categorieën kunnen komen. De StemWijzer wil een goede representatie van de verschillende politieke richtingen geven. De ene stelling is daarom wat meer links, de ander wat meer rechts georiënteerd gesteld. 'Ook daarin proberen we balans te brengen. We zijn er om te informeren en mensen te stimuleren om te gaan stemmen.'

Natuur, bos en landschap

De hamvraag: welke thema's en stellingen in de StemWijzer sluiten aan bij die van het Vakblad? 'Bij de Provinciale Statenverkiezingen hadden we meerdere thema's over natuur, bos, landschap,

omdat de provincies daar in grote mate over gaan. Nu sluit er één thema goed aan: landbouw, natuur en klimaat. Daar valt alles onder wat met ruimtegebruik, natuur en klimaat te maken heeft. In ieder geval maken we er twee stellingen over en wellicht een derde. De onderwerpen natuur, bos en landschap raken natuurlijk ook het thema economie en financiën en het thema verkeer en vervoer.' Karen van den Einden reageert teleurgesteld als ze hoort dat er maar één echt groen thema is, terwijl er zo veel urgente zaken spelen rondom klimaat, stikstof, biodiversiteit enzovoort. Toch blijft Natuur & Milieu van mening dat gezien het beperkte aantal deelnemers een zelfstandig Groen Kieskompas te weinig impact heeft. Kan de kiezer zelf in de algemene kieshulpen op de een of andere manier aangeven natuur, bos en landschap heel belangrijk of de belangrijkste onderwerpen te vinden? Valkering: 'Bij de StemWijzer kun je dat zeker kenbaar maken. Wij

vinden het belangrijk dat je het hele spectrum overziet, maar je kunt altijd aangeven welke stellingen je belangrijk vindt. Die worden dan zwaarder gewogen in het resultaat.'

Na het invullen van de tool worden de punten 'oneens', 'eens' en 'geen van beide' verdeeld. Heb je hetzelfde antwoord als een partij, dan krijgt die partij een punt. Uiteindelijk wordt voor elke partij een percentage berekend hoe vaak die het met je eens is.'

Grote verantwoordelijkheid

De stellingen lijken met uitsluitend 'ja', 'nee' en 'geen van beide'-antwoorden niet veel nuances te geven. Om dit te ondervangen zijn de toelichtingen van de partijen essentieel. 'Klik je bij een stelling op 'meer weten', dan krijg je een korte uitleg over waarom het een verkiezingsonderwerp is. Vervolgens kun je de logo's van de partijen aanklikken en hun standpunt lezen. We adviseren voor een weloverwogen

keuze om vooral door te klikken en de standpunten te lezen. We hebben dus een grote verantwoordelijkheid om een zo goed mogelijk overzicht te maken.' De redenen waarom mensen een stemhulp invullen lopen uiteen. 'Ook mensen die partijvast zijn vullen ze in, bijvoorbeeld omdat ze benieuwd zijn of ze bij hun partij uitkomen. Een deel gebruikt ze om een idee te krijgen welke partijen ze moeten overwegen. Een klein deel – en dat stimuleren we om nooit te doen – gebruikt de uitslag om hun stem op uit te brengen. Want als er nou net een paar thema's niet aan bod komen die jij heel belangrijk vindt, kom je misschien niet uit bij de partij die het beste bij je past. We maken een stemhulp, verstrekken geen stemadvies; de uitslag geeft slechts een indicatie.'

De stemhulpen zijn binnenkort online. Op naar de verkiezingen op woensdag 22 november.<

redactie@vakbladnbl.nl

foto Hans van den Bos bewerking Aulke Carter

StemmenTracker: doen partijen wat ze beloven?

Sinds 2010 maakt ProDemos ook de StemmenTracker. Die kijkt naar het daadwerkelijke gedrag van partijen in de Tweede Kamer. Dus niet wat ze beloven, maar wat ze doen. En daar kun je jezelf mee vergelijken. 'We zijn hem gaan maken door vragen van mensen over de discrepantie tussen beloftes en gedrag. Je kunt de StemmenTracker zien als een omgekeerde stemhulp.' De StemmenTracker staat sinds 12 oktober online.